

Mai de mai, bandera blanca

**Un recorregut per la poesia
d'Antonina Canyelles**

Silvia Campins Comas

Lapslàtzuli

Abstract

En el present treball s'ha realitzat una aproximació a la poesia d'Antonina Canyelles, una escriptora mallorquina contemporània. A partir d'una síntesi breu de les tendències de la poesia catalana actual, s'ha estudiat la recepció de l'autora dins l'àmbit literari català i els trets més característics de la seva poesia, tot a partir d'una proposta de classificació temàtica. Els estudis realitzats han demostrat la indubtable qualitat dels seus versos, així com la seva injusta invisibilitat en el món de les lletres.

Aquest estudi s'inspira en el treball de fi de grau que vaig defensar a la Universitat de les Illes Balears el juny de 2017. Per adaptar-lo a les característiques d'aquesta edició, n'he eliminat les referències més tècniques o acadèmiques.

Taula

1. Introducció: una poètica en els marges	11
2. Contextos: Antonina Canyelles dins la poesia catalana de finals del segle xx i principis del xxi	17
2.1. Un perfil (incomplet?) d'Antonina Canyelles	17
2.2. Un esquema de la poesia catalana de finals del segle xx i principis del segle xxi	22
2.3. La recepció d'Antonina Canyelles	43
3. Anàlisi textual: una lectura dels poemes	59
3.1. Un itinerari bibliogràfic	59
3.2. Motius recurrents en la poesia d'Antonina Canyelles	83
3.2.1. La infància i els records	86
3.2.2. Els pares	91
3.2.3. El pas del temps i la mort	94
3.2.4. Catalanisme i defensa de la llengua	108
3.2.5. La figura de la dona	114
3.2.6. El tabú	118
3.2.7. Ràbia	120
3.3. La poesia com a forma de protesta	122
3.3.1. Contra la religió	122
3.3.2. Contra el franquisme i la repressió	131
3.3.3. Contra els mals de la societat	135
3.3.4. Contra els tòpics	141
4. Conclusions	151
5. Referències bibliogràfiques	155

1. Introducció: una poètica en els marges

En el present treball m'he proposat d'analitzar la poesia d'una autora mallorquina contemporània, Antonina Canyelles. Com veurem, es tracta d'una autora que, malauradament, resta encara desconeguda malgrat la indubtable qualitat dels seus versos. He de confessar que, quan se'm va proposar d'analitzar la seva poesia, gairebé no n'havia llegit res. Jo cercava una poeta —i dic «una» perquè m'interessava fer l'anàlisi des d'una perspectiva de gènere— que problematitzàs la quotidianitat, que m'oferís noves maneres de pensar i veure el món i que, al cap i a la fi, no deixàs ningú indiferent. Així doncs, quan se'm va proposar aquest nom, vaig tenir el plaer d'engrescar-me en la màgia dels seus versos i de conèixer una autora —i, fins i tot, durant la fase final de redacció del meu treball, d'entrevistar-m'hi personalment— que, sens dubte, trencava motlles. Com veurem, es tracta d'una autora diferent, completament oposada i allunyada de la poesia que solem llegir. El primer volum que vaig tenir entre les meves mans fou *Piercing*, encara que no és la primera obra de l'autora. Tanmateix, vaig poder veure que d'aquells poemes es desprenia un esperit de lluita, crítica i denúncia totals; vaig notar que es tractava d'una obra altament combativa i punyent. De fet, la mateixa autora fa una síntesi perfecta de la seva obra quan assegura: «Mai de mai, bandera blanca», motiu pel qual aquests versos donen títol al present treball. Després de fer una primera aproximació a la seva poètica a partir de *Piercing*, vaig comprendre que em trobava davant una autora d'una qualitat excel·lent i que, sens dubte, havia trobat la veu que cercava per a la realització del meu estudi.

Així doncs, una vegada decidit que volia analitzar l'obra d'Antonina Canyelles, m'he documentat sobre les seves publicacions i he sabut que té un total de vuit llibres de poemes, un volum considerable —però accessible—, motiu pel qual he decidit d'analitzar-los tots. Tanmateix, he d'advertir que he tengut certes dificultats a l'hora de trobar tots els volums —de fet, alguna obra l'he hagut de comanar a Barcelona, en tant que no ha estat possible trobar-la aquí. De totes les seves publicacions m'ha estat impossible trobar (ni a les biblioteques de les Balears ni per préstec interbibliotecari) *Patchwork*, una carpeta de poemes i dibuixos publicada el 1981, encara que n'he llegit alguns poemes a l'antologia *Putes i consentits*. La dificultat per trobar les seves obres ja apunta, en certa manera, el poc reconeixement de l'autora o, des del nostre punt de vista, la seva injusta invisibilitat.

Un cop llegides totes les seves publicacions —*Quadern de conseqüències*, *Piercing*, *D'estructura circular*, *Tasta'm*, *Putes i consentits*, *La duna i la cascada* i *Nus baixant una escala*— he procedit a detectar els temes o motius més recurrents als seus poemes —els mots simbòlics i més connotats de la seva poesia, els diferents tòpics que es tracten, els aspectes formals i mètrics... — i he elaborat una estructura provisional del treball. He pensat que, a banda de l'anàlisi, necessàriament havia d'incloure alguns aspectes com el context en què s'insereix la seva obra —és a dir, la poesia catalana de finals del segle xx i principis del xxi—, els aspectes biogràfics de l'autora i també la seva recepció dins el conjunt de la poesia catalana contemporània.

Una vegada emmarcada l'obra en el seu context, iniciarem la recerca dels aspectes biogràfics de l'autora, així com la seva recepció en el món català. En tant que no hi ha cap treball ni estudi

que ofereixi una biografia clara i detallada de la seva vida, l'hauréem de reconstruir a partir de les poques referències localitzades a la xarxa, així com d'algunes entrevistes força interessants que proporcionen aspectes concrets de la vida de l'autora. Pel que fa a la recepció, cal advertir que hi ha també poques referències a la seva obra —o, si més no, poques opinions formades— en els discursos crítics que aborden el conjunt de la poesia catalana. Bona part de les fonts que utilitzarem, per tant, procedeixen dels pròlegs o epílegs dels seus llibres, realitzats per autors com Albert Mestres, Sebastià Perelló, Jon López de Viñaspre, Antoni Serra o Gabriel de la S.T. Sampol. Així mateix, hi inclourem algunes referències d'autors com Montserrat Costas, Neus Canyelles o Elies Barberà, que també parlen —encara que breument— de l'obra d'Antonina Canyelles.

Després d'aquesta tasca de contextualització, es procedirà a fer l'anàlisi de l'obra. A l'hora de fer la lectura dels distints volums, ens hem adonat que els diferents motius temàtics no se circumscriuen únicament a un sol llibre (és a dir, no hi ha una correspondència unívoca tema-volum), sinó que cada un dels volums tracta temes i motius molt diversos i que, tanmateix, es repeteixen en la majoria de les publicacions. És per aquest motiu que hem rebutjat la idea d'analitzar la seva obra per llibres, i hem decidit d'analitzar els poemes conjuntament en funció de la temàtica. Abans d'això, però, ens introduïrem a la seva poètica fent una breu fitxa descriptiva dels detalls de cada una de les publicacions —és a dir, explicarem quants de poemes conté cada llibre, si estan classificats o dividits en parts diferents, quan i on es publicà cada volum, etc.—, i esmentarem també els aspectes formals — com la mètrica i l'estil. A partir d'aquesta

primera descripció, per fer una aproximació més acurada a la seva obra, seleccionarem distints poemes, els comentarem breument i n'extrapolarem els trets més rellevants i característics de la seva poètica.

Encara que, com dèiem, la poesia de Canyelles és molt diversa i pot tractar —i, de fet, tracta— qualsevol tema, nosaltres destacarem set temes que es repeteixen constantment al llarg de les set publicacions estudiades: 1) la infantesa, 2) la presència dels pares, 3) la mort i el pas del temps, 4) el catalanisme i defensa de la llengua, 5) la figura de la dona, 6) el tabú, i 7) la ràbia. A més a més, però, hem considerat que la poesia de Canyelles esdevé una arma de lluita contra el món; és l'estri amb què critica determinats aspectes de la vida i de la societat. És per aquest motiu que inclourem, per tant, un apartat dedicat a aquesta mena de publicacions, titulat: «La poesia com a forma de protesta». Així, establirem quatre elements contra els quals Canyelles carrega durament: 1) la religió —amb poemes de tot tipus, des del qüestionament de la religió fins a la crítica directa cap a determinats comportaments, accions o personatges bíblics a través, sovint, de l'humor i la ironia—; 2) el franquisme i la repressió exercida per la dictadura —en aquest apartat s'inclouran els poemes dedicats a determinats personatges víctimes del franquisme, com pot ésser Aurora Picornell o Federico García Lorca, així com aquelles composicions que, directament, carreguen contra la repressió—; 3) els mals de la societat —en aquesta secció s'estudiaran les composicions en què es pot observar una denúncia clara cap a distints aspectes de la societat actual: la hipocresia, la maldat, la despreocupació envers elements transcendents i la preocupació per fets banals, la incultura, l'egoisme, etc. —; i 4) els tòpics

—com veurem, Canyelles sovint parteix de tòpics establerts i els capgira, atorgant-los un sentit completament nou i, en la majoria de casos, contrari a l’original o a l’ús habitual. Seleccionarem els exemples més representatius d’aquests temes i motius —prenent com a corpus tots els volums de la poesia de l’autora, és clar— i els analitzarem breument, destacant-ne els aspectes més rellevants i també els mots simbòlics que configuren la poètica de Canyelles. Les conclusions es formulen a l’apartat 4.

Abans d’iniciar el treball, volem advertir que som conscients que es tracta d’un estudi força interpretatiu i que, pel que fa a l’obra de Canyelles, s’ha hagut de partir d’una bibliografia molt episòdica, sense estudis de conjunt sobre l’autora. Aquestes pàgines són, per tant, una primera aproximació a l’objecte d’estudi que no descartam ampliar en un futur. Tanmateix, esperam que gaudiu, tant com nosaltres, d’aquest recorregut inicial per la poesia d’Antonina Canyelles.